

BEDRIFTEN

Kompendium

BEDRIFTEN GENERELT

Ord og begreper

Paternalisme

700 - 1870 tallet. Familiebedrifter.

Føydalisme

Over- og underordnede var avhengig av hverandre. Kongen låner bort jord mot at bøndene kriger.

Merkantilisme

Økonomisk politikk med fokus på rikdom og makt. Regler, toll, importforbud og lav arbeidslønn. Etablering av kolonier og proteksjonisme.

Nattvekerstaten

Staten griper minimalt inn i det økonomiske livet. Adam Smith er sentral.

The Companys Act

Loven om aksjeselskapene. AS ble en juridisk person, fikk begrenset ansvar og omsettelige aksjer.

GATT

Nedbygging av handelshindringer: Toll og lignende. Det ble dermed lettere å handle med andre land.

M-formen

Det ble laget multinasjonale divisjoner hos selskap som holdt til i flere land. Alfred Sloan introduserte denne organisasjonsformen. Den erstattet U-formen.

Internasjonal planøkonomi

Fastkurs-systemer, GATT, verdenssbank, Marshall hjelp og globale avtaler mellom land hvor alle behandles likt.

Kollektiv avtale

Kompromiss mellom to parter i arbeidslivet.

WTO

World Trade Organization. Legger regler for verdenshandelen. Vil bygge ned handelsbarrierer.

Tidslinje

700 - 1870	Paternalisme
700	Føydalisme
1300	Fremveksten av AS
1470 -1770	Merkantilismen
1599	Handel med "East Indies"
1600	De egentlige AS vokste frem
1720	South sea company = AS ulovlig
1770	1. Bølge & I.I.R
1776	Nattvekerstaten
1830	2. Bølge
1844	Etableringsliberalismen
1856	Lov å starte AS igjen
1862	The Companys Act
1870	3. Bølge & I.I.R
1880	1. Globaliseringsbølge
1890	Sherman Antitrust Act
1914	1. Verdenskrig
1917	GATT opprettet
1920	4. Bølge
1925	M-formen ble introdusert
1930	Samlebåndet
1935	Første kollektive avtale (Norge)
1939-1945	2. Verdenskrig
1944	Shumpeter 2
1945	Offentlige bedrifter vanlig
1947	Marshall planen
1950	2. Globaliseringsbølge
1950-1970	Internasjonal planøkonomi
1970	5. Bølge & I.I.R
1980	Nettverksperspektiv, næringsklynger
1995	GATT ble WTO

Bølger og teknoøkonomiske paradigmer

1770-1830: 1. Bølge

I.I.R, vannkraft, veier, bomull, entreprenører & små firma.

1830-1870: 2. Bølge

Dampmaskin, jern, transport, jernbane, damp & kull.

1870-1920: 3 Bølge

Elektrisitet, tungindustri, skip, veier, stål, elektrisitet & "Big Business".

1920-1970: 4. Bølge

Masseproduksjon, høye lønninger, biler, fly, MNS & oligopol.

1970- d.d: 5. Bølge

3.I.R, informasjon, teknologi, kommunikasjon, data, digitalisering, mikrobrikker & nettverk av store og små bedrifter.

Marshall planen

USA lånte ut penger til ikke-kommunistiske land etter 2. verdenskrig. Landene brukte deretter pengene på å handle med USA. Europa fikk hjelp.

VIKTIGE PERSONER

Adam Smith

- Han var filosof
- Levde fra 1723 til 1790
- Den usynlige hånd
- Egeninteressens problem
- Konsekvensetikken
- Fokuserte på økonomisk vekst (politisk økonomi)

Joseph Shumpeter

- Levde fra 1883 - 1950
- Han var økonom og politisk forsker
- Innovasjonsteoriene: Shumpeter 1 & 2

Milton Friedman

- Levde fra 1912 til 2006
- Økonom
- Kjempet for shareholders
- Mot CSR
- Only business of business is business
- Kapitalisme i fokus

Jürgen Habermas

- Født i 1929
- Filosof
- Analyserte det kapitalistiske samfunn og demokrati
- Tanken om ulike sfærer
- Skiller mellom livsverden og system

Livsverden

Normer og meninger utvikles og ivaretas.

System

Staten og markedet. Her er formålsrasjonalitet i fokus.

Alfred D. Chandler

- Levde fra 1918 - 2007
- Han var professor i business-historie
- Den synlige hånd

Robert Lowe

- Levde fra 1811 -1892
- Kjempet for AS
- Fikk gjennom to lover: 1854 & 1862

Max Weber

- Levde fra 1864 - 1920
- Tysk sosiolog
- Forholdet mellom moral og kapitalisme
- Han mente at dyd og moral bidro til oppsamling av kapital og vekst
- Egeninteresse: Intern/ekstern og religiøst kall

Immanuel Kant

- Levde fra 1724 -1804
- Tysk filosof
- Pliktetikken

Aristoteles

- Levde fra 384 f.kr - 322 f.kr
- Dyddetikken
- Den gyldene middelvei

AKSJESELSKAPET

Tre perspektiver på bedriften

Effektivitet, makt og kreativitet.

Hvorfor finnes bedrifter?

- Investeringer
- Bedre produkter på grunn av samarbeid
- Samfunnet
- Verdiskapning
- Velferdsstat
- Lønnsomhet
- Realisering av ideer
- Innovasjoner

Bedrifter generelt

Formelle bedrifter

Alle bedrifter. Disse defineres ved at de må føre regnskap, betale skatt og lignende i henhold til lovene.

Uformell bedrift

Bedriftene vi har i "Top of Mind". Når vi tenker "bedrift" kan vi f.eks tenke på "Statoil" først. Som en type assosiasjon til ordet bedrift.

Maktforhold

Hierarki av ledere, ansatte og eiere. M- og U-formen. Samarbeid, kontroll og utvikling. Legitimitet - godkjent ved lov, styre eller ansatte.

Aksjeselskapets fremvekst

1300-tallet: Fremveksten av AS. Handlet om aksjefordeling. Det vil si at du fordeler din kapital og "sprer risiko" på flere bedrifter/parter. Startet med at investorer investerte i handelsreiser.

1600-tallet: De egentlige AS'ene vokste frem. Kongen var med å starte bedriftene.

1602: "The Dutch East India Company". Modell for alle bedrifter som fikk privilegie fra kongen.

1599: 80 kjøpmenn samlet seg i London fordi de ville gjøre handel med "East Indies". Dronningen ga dem lov. De trengte dermed penger til båt/handelstur. Derfor startet AS. Monopol handelsrute.

1700-tallet: Økt handel og produksjon.

1720: AS-svindel. South Sea Company og Mississippi Company. AS ble ulovlig som en følge av dette. Robert Lowe kjempet om å oppheve loven etter at han kom til verden i 1811.

1844: Etableringsliberaliseringen. Svigninger/konjunkturer. AS - partnerskap - AS - partnerskap.

1850: Før dette var eier ansvarlig dersom bedrifter gikk konkurs.

1856: Robert Lowe kjempet for å kunne starte med AS igjen, og det ble en realitet. Kongen bestemte hvilke AS som kunne starte opp.

1862: Loven om AS - The Company's Act. Robert Lowe var forkjemper.

Innvendinger mot aksjeselskapet

- Adam Smith mente AS var svindel og korrupsjon. Han mente også at monopol var galt.
- AS kunne ikke straffes
- AS hadde ikke kropp og sjel
- Små selskaper mente det var farlig på grunn av krisene i 1720.
- Aksjespekulasjoner

Aksjeselskapets tre grunntrekk

1. Juridisk person

AS er ingen person, ingen kropp å straffe, ingen sjel, men de må følge regelverket til en normal person. Dette kan føre til korrupsjon.

2. Begrenset ansvar

Uansvarlig selskap, eierne har begrenset ansvar. De mister kun det de eier i selskapet.

3. Omsettlige aksjer

Deler ut aksjer som kan kjøpes av personer i det frie marked. Dette forhindrer "tøm og røm"-prinsippet.

DE TRE INDUSTRIELLE REVOLUSJONENE

1. Industrielle Revolusjon

Hvorfor kom den 1.I.R?

Fra 1470-1770 var verden preget av merkantilismen. Opprettelse av kolonier, sterk statsmakt og stort handelsoverskudd. Monopoler og privilegier = nullsumspill (et lands seier var et annet lands tap). Den 1. Industrielle Revolusjon kom som en reaksjon på dette og føydalismen.

Generelle stikkord

- Ledet av England
- Fabrikker, dampmaskiner, kanaler og veier, tekstilindustri og jern.
- Personlig kapitalisme: Familieeide bedrifter og barnearbeid. Eier=leder. Leder hadde ansvar for sin familie/ansatte.
- Små bedrifter
- Adam Smith og Immanuel Kant
- Den usynlige hånd: Adam Smith. Markedet styrer seg selv.
- Monopol
- 1720: Aksjeselskap krise
- 1862: The Companys Act
- 1830: Jernbanen
- Høy befolkningsvekst
- Forbedringer i transportsystemer
- Entreprenøren
- Nattvekterstat
- Paternalisme

2. Industrielle Revolusjon

Hvorfor kom den 2.I.R?

2. Industrielle Revolusjon var en reaksjon og videreutvikling av den 1.I.R. AS sørget for store selskaper.

England: Overflod av arbeidere = lave lønninger for industriarbeidere.

USA: Mye land, mange ville være bønder = høyere lønninger for industriarbeidere. Derfor ble USA ledende i den 2.I.R.

Generelle stikkord

- Ledet av USA og Tyskland
- Big business - brutalt lederskap
- Elektrisitet, tungindustri og kjemisk produksjon
- Skip og veier, bil og telefon
- Lederkapitalisme
- Masseproduksjon: leder og konsum
- Oligopol: få tilbydere i et marked
- Store bedrifter og business skoler
- Stakeholders i sentrum
- Byer og jernbaner aktuelt
- Henry Ford: Arbeidere skulle ha råd til å kjøpe bil
- Den synlige hånd: Alfred D. Chandler. Staten styrer markedet med lover og regler. F.eks The Companys Act.
- Jernbanen ble videreutviklet
- Stål
- Hierarki
- Økt befolkningsvekst pga levestandard
- Bankvesen
- Mer medisiner
- Shumpeter, Friedman, Chandler og Max Weber

3. Industrielle Revolusjon

Hvorfor kom den 3.I.R?

Den kom som en reaksjon på 1. og 2. Industrielle Revolusjon. Den kan ses på som en blanding av disse revolusjonene. Her er det spesielt mellomstore bedrifter i fokus. Japan kom i ledelsen på grunn av spesialisering, effektiv produksjon og behandling av de ansatte.

Generelle stikkord

- Ledet av USA og Japan (Asis)
- "Håndtrykket"
- Multinasjonale selskaper. DUI.
- Eierkapitalisme: Eier får mer makt iht prinsipal-agent teorien.
- Prinsipal-agent
- IKT: nettverksbedrifter og innovasjonssystemer
- Oppsplitting av selskaper - mindre bedrifter
- Nye materialer, miljøfokus og mikrobrikker
- Spesialisering
- Silicon Valley: Apple, Intel - Næringsklynger
- Underleverandører
- Flatere roller: Alle skal ha like muligheter til utvikling
- Flatere hierarki: Færre ledere, ansatte fikk mer ansvar
- Japans "slank produksjon": Produserer kun det som blir etterspurt. Enkelt og lite. Total Quality Management = fokus på kvalitet.
- Lavkostnadsland: Asia. Billigere produkter, større konkurranse.
- CSR
- Globalisering, liberalisering (mindre statlig styring og derav friere markeder) og digitalisering.

EGENINTERESSENS PROBLEM

Adam Smith - Den usynlige hånd

Levde fra 1723 - 1790. Den usynlige hånd handlet om at markedet skulle styre seg selv, og det skulle bli automatisk konkurranse ved hjelp av folks egeninteresse. Dette mente Smith førte til en utvikling for alles beste. Kort om Adam Smith:

- Han likte ikke AS
- Opptatt av økonomisk handlefrihet
- Han angrep merkantilismen
- Han kjempet for frie markeder
- Prinsippet hans gikk ut på at alle skulle få en del av "kaka"
- Skrev Wealth of Nations

Svar og løsninger på egeninteressens problem

Punktene under er en begrunnelse på hvorfor det er greit å være egoistisk ved å følge egeninteressen. Hvis disse punktene er begrunnelsen, kan man dermed skjønne hvorfor en person gjør som han gjør.

1. Profittsøken som religiøst kall - Weber
2. Eksterne(utenfor ditt miljø) og interne relasjoner (venner og familie, din indre sirkel) - Weber
3. Handel og markeder er frigjørende/siviliserende - Weber & Montesquieu
4. Egeninteresse er ikke lik egoisme - Adam Smith
5. Utilitarisme, konsekvens og nytteetikk - Mill
6. Rettferdighet som rimlighet
7. Markedet som et middel, underlagt moral - Habermas
8. Politikk, statlige reguleringer - Sosial demokratiet
9. Bedriftens samfunnsansvar

Egeninteressen

Handler om å tenke på seg selv først, så andre. Det kom på grunn av spesialiseringen: Mer produksjon = mer penger = "glemte andre viktige ting".

Man handler etter hva man selv trenger. Dette skapte forgang i samfunnets velstand og økonomi. Et viktig spørsmål knyttet til egeninteressen: Bestemmer moralen over egeninteressen?

Habermas: Tysk filosof som var opptatt av moral og egeninteresse i henhold til kommunikasjon.

Vestens idehistorie

Dette var en politisk idehistorie hvor man fokuserte på moralske og økonomiske spørsmål frem til Adam Smiths tid.

- Bedre å konkurrere i marked enn på slagmarken
- Forholdet mellom kapitalisme og moral skaper vekst - Max Weber
- Egeninteressen var drivkraft og jakten på profitt førte til at folk utviklet seg (velstand)
- Forretningsmoral kunne ha en frigjørende og siviliserende kraft
- 1600-tallets kapitalistiske samfunn positiv til egeninteresse og handelsmoral

BEDRIFTENS SAMFUNNSANSVAR - CSR

CSR

CSR er en type moderne samfunnsansvar. Handler om hvordan bedrifter opptre ovenfor samfunnet.

Samfunnsansvarets dilemma

Noen mener samfunnsansvar er avlat og unødvendig. Det kan innebære tap hos aksjonær. Bedriftene er mektige nok som de er.

Vanlige punkter for CSR

1. Etikk og moral

Gjør det fordi det er moralsk eller etisk riktig, eller fordi bedriften skal tjene økonomisk på det.

Konsekvensetikk, dydsetikk og pliktetikk.

2. Renomme og merkevare

Hvordan bedriften stiller seg til hvilket omdømme de får, og hvordan de bruker CSR for å promotere merkevaren.

3. Legitimitet

Hvordan rettferdiggjør de deres handlinger? Det du gjør må bli akseptert ut fra norm eller lov.

4. Bærekraftig

"Fotavtrykket". Vil bevare fremtiden. Hvis bedriften er bærekraftig tar de ansvar for de ansatte og samfunnets fremtid/utvikling. Trippel bunnlinje er et mål for bedrifter: Økonomiske, miljøvennlige og sosiale mål.

5. Hindre offentlig reguleringer

Hvis bedrifter bidrar mye i samfunnet kan de være med å regulere lover og regler som påvirker samfunnet. CSR kan brukes som et "pressmiddel".

CSR i praksis

- Tar ansvar for forhold knyttet til bedriftens virksomhet
- Gode arbeidsforhold
- Arbeidsmiljøloven bestemmer mye av CSR: Det har blitt en internasjonal standar (ISO) for CSR. I USA er det stort fokus på veldedighet, i mens vi i Norge er mer skeptiske på grunn av tanker om egeninteresse.
- Helse, Miljø, Sikkerhet
- Miljø: Utslipp, forurensning og grønne bygninger

I Norge går disse punktene under lovgivning, men i mindre utviklede land må internasjonale selskaper og det globale samfunnet ta ansvar. Dette er knyttet opp mot FN's Global Compact. Det er 10 prinsipper som handler om menneskerettigheter, arbeidsstandar, miljø og antikorrupsjon.

Ulike typer CSR

1. Altruistisk

Man sikter til humanisme. Viser omsorg for mennesker.

2. Etisk

Man ser på CSR som en "forpliktelse". Bedriften skal anses som en god samfunnsborger.

3. Strategisk

CSR tjener samfunnet og bedriften finansielt gjennom positiv oppmerksomhet og "goodwill".

Historie

870-1870 Paternalisme

Føydalismen(delte samfunn i klasser), Merkantilisme(Kapitalistisk), 1.I.R.

1870-1970 Stakeholdersamfunn

Konkurransen om de beste interessentene. 2.I.R.

1970 til d.d Shareholdersamfunn

Mindre bedrifter, bonuser og CSR i fokus. Viktigere nå fordi de ville fremme seg selv som "gode". Det er tre årsaker til dette: globalisering, dermed konkurranse, miljøtrussel(AI Gore) og NGO. 3.I.R.

1990

NGO krever at bedrifter viser CSR.

CSR i revolusjonene

1. Industrielle Revolusjon

Paternalisme: Familiebedrifter. Tok vare på sine ansatte. Eier ble sett på som "far" også i fabrikker.

2. Industrielle Revolusjon

Stakeholder. Alle interessentene til bedriften hadde et ansvar. De må si i fra og engasjere seg. Bedriften ga ansatte fordeler fordi de var verdifulle for bedriften. De betalte blant annet for helse og utdanning til sine ansatte.

3. Industrielle Revolusjon

CSR. Bedriftens samfunnsansvar.

ETIKK OG MORAL

Moralsk Modenhet

Tre stadier for moralsk modenhet

1. Selvpoptatt og orienterer seg ut i fra hva som gir straff og/eller belønning.
2. Prøver å etterleve hva samfunn og familie-medlemmer forventer av deg.
3. Forstår stort sett hva som er rett og galt, og protesterer mot sosiale forventninger.

Dette varierer ut i fra person til person, ut i fra politisk retning, samfunn og omgangskrets. Det avhenger også av om du tenker dyd-, plikt- eller konsekvensetikk.

Individuelle faktorer

Kognitiv moralsk utvikling(straff, egeninteresse og samfunnets forventninger). Personlig moral, moralsk fantasi, alder og kjønn, nasjonal og kulturell tilhørighet, trening og erfaring.

Situasjonsfaktorer

Stemningsskaper, autoritet, roller, belønnings-systemer og organisasjonsstruktur.

Moral

Det er verdier, holdninger og adferd. Personlige og felles oppfatninger av hva som er rett eller galt i omgang med mennesker. Det er ikke et fag, men noe du lærer hele livet.

Moralsk intuisjon

Handler om å følge magefølelsen. Holdning og tro kan ikke alltid begrunnes. Se "Moralsk modenhet" for mer info.

Etikk

Det er systemtisk refleksjon over hva som er rett og galt, i omgang mellom mennesker. Det er et fag som kan studeres. Det er ikke følelser, religion og lignende.

3 Etske hovedretninger

Konsekvensetikk

Mer opptatt av utfallet av handlingen, enn selve måten det blir gjort på. Eks: Det kan være riktig å ta et liv av masse-morder for å spare flere liv. Adam Smith og Bentham Mill er sentrale.

- Utilitarisme: Er virkningen av handlingen best for flest mulig?
- Etsk egoisme: Er virkningen av handlingen best mulig for deg?

Dydsetikk

Mer opptatt av måten ting blir gjort på enn av konsekvensene. Fokus på respekt, menneskeverd og moral. Eks: Du skal elske din neste. Plankton og Aristoteles er sentrale.

Pliktetikk

Legger vekt på om selve handlingen er etsk riktig i henhold til etske regler. Eks: Du skal ikke drepe. Emmanuel Kant er sentral.

- Detaljetikk: Detaljerte regler for hver enkelt situasjon. Eks: Spiseregler i Jødedommen.
- Generell etikk: Tenker kun på etske hovedregler. Eks: Den gyldne regel.

Moralsk nøytralisering

Du har gjort noe feil så mange ganger at du tror det blir rett og du følger gjerne prinsippet "alle andre gjør det, så da kan jeg også gjøre det".

Løse etske dilemma

Man kan løse etske dilemma ved hjelp av ulike verktøy. Her er de viktigste og mest kjente:

Konsekvens- nytte- og dydsetikk

Se informasjon under "Tre etske hovedretninger"

Navigasjonshjulet

To etske prinsipper

- Likhetsprinsippet: Alle skal behandles likt. "Den gyldne regel". Rettferdighet. Ting skal deles likt.
- Offentlighetsprinsippet: Tør du å forsvare beslutningen offentlig? (DN/tante-test). Under dette prinsippet inkluderes også opportuniste prinsippet. Dette stiller spørsmålet: Hvor sannsynlig er det at man blir nødt til dette?

LEDERSKAP

Japanske lederidealer

- "Just in time": Man bestilte kun det man trengte der og da, og produserte det som ble etterspurt. Dette ble også kalt "slank produksjon".
- Total quality management: Handlet om kvalitetsikring. Man behandlet de ansatte som en ressurs, ikke en kostnad. Dette førte til kunnskapsrike arbeidere. Deres mening ble viktig.
- Utviklet noe nytt
- Raskere læring og effektiv jobbing

Taylorisme - 2.I.R

- Effektivisering ved hjelp av samleband
- Vitenskaplig arbeidsfordeling og produksjonsmåter
- Skille mellom ledere og ansatte
- Utbredt i USA på 1900-tallet
- Beste ledelsen: Basert på vitenskaplig kunnskap
- Arbeidsorganisasjoner ble viktig

Verdibasert ledelse

- Utvikling av medarbeidere
- Verdsatter kunnskapen til de ansatte
- Ledelsesfilosofi: Hvis en ansatt tilegner seg bedriftens visjon, nøkkelverdier og etiske regler vil de kunne styrke seg selv, være forutsigbare og lojale.

De ansatte har kunnskap

Hva betyr det egentlig at de ansatte har kunnskap?

- De kan bidra til å løfte bedriften ved f.eks innovasjoner.
- De tar mer ansvar fordi de føler seg trygge
- Ledere mister litt makt dersom ansatte kan mer om dem.
- Fagforeninger: De blir mer verdifulle for bedriften, og de kan dermed utføre lønnspress.

Webers tre former for legitimitet, autoritet og ledelse

Tradisjonell autoritet: Veletablerte tradisjoner og sosiale strukturer. Eks: Kongen.

Karismatisk autoritet: En person med evne til å skape usedvanlig lojalitet og lydighet blant underordnede. Eks: Hitler, politikere

Legalt-rasjonell autoritet: Legitimeres gjennom formelle normer og regler. Normalt i dagens samfunn. Eks: Ledere.

Leders legitimitet

- Avgjørende for bedriftens ledetid
- Kunnskap rettferdiggjør lederens rolle
- Kan man det man gjør fører det til legitimitet

Reel legitimitet: De ansatte stoler på lederens avgjørelser via hans legitimitet. Ikke alle ledere har reel legitimitet.

Formell legitimitet: Dette innehar alle valgte ledere. Det er enten styret eller de ansatte som har valgt lederen. Men personene som har valgt lederen kan skifte mening fordi lederen f.eks ikke oppfører seg som forventet. Han mister da den reelle legitimiteten, men innehar fortsatt den formelle.

Kjenne til hovedtrekk ved store bedrifters organisering

- I den 2.I.R ble kunnskapen til å produsere mer innenfor en og samme bedrift avgjørende for "Big Business".
- Henry Ford er viktig i henhold til dette. Han fokuserte på vertikal integrasjon, samleband og hierarkier.
- Hierarkiene besto av administrative på toppen, og det ble en mer effektiv produksjon på grunn av teknologisk utvikling.

Ledelse i de 3 industrielle revolusjonene

1.I.R

- Paternalisme
- Eier var leder
- Få ledere, få bedrifter
- Få lederskoler - business ble sett ned på
- Ingeniører var lavstatus
- Eier ville ha makten selv - "One man show"
- Leder = de gamle. Disse lærte opp de nye.

2.I.R

- Toppleder
- De ansatte tok over makten
- USA: Profesjonalisering-utdanning innen business
- Mellomledere
- Aksjonær=Eier
- Ekspertise=Makt
- Management: Leder var instruktør for ansatte
- Kommandøkonomi: Oligopol
- M-form
- "Den synlige hånd": Leder mer synlig
- Big business: Flere ansatte
- Ingeniører viktig
- Administrativt arbeid

3.I.R

- Få ledere i forhold til 2.I.R
- Lettere å starte bedrifter
- Ansatte får mer ansvar
- Eierne disiplinerte lederne
- Flatere hierarki: Kortere vei mellom ansatte, leder og eier.
- Multinasjonale selskaper
- M-formen
- Kompetent arbeidskraft: Lederne trengte ikke lenger å kunne arbeidet.
- Nettverk, globalisering og teknisk utvikling
- Prinsipal-agent-teori

EIERSKAP

Prinsipal-agentteori

Prinsipal (eier): Oppdragsgiver/bestiller
Agent (leder): Den som utfører oppdrag/bestilling

Det kan oppstå en Interessekonflikt mellom disse. Jo mer effektivt produktmarked, arbeidsmarked og selskapsmarked, desto mindre aktiv styring må eieren fokusere på. Dette er grunnet konkurranse.

Produktmarkedet: Bidrar til at den svake lønnsomheten i selskaper som er dårlig drevet, blir synliggjort.

Ledermarkedet: Ledere må vise gode resultater for å bygge et renommé som gode ledere. De blir dermed attraktive for andre selskaper.

Selskapsmarkedet: Bidrar til at selskaper som blir dårlig drevet mister markedsverdi, dermed reduseres kapitalgangen, og imperiebyggingen blir vanskeligere å få til.

Fem typer bedriftseiere

- Offentlige eiere - Eks: Den norske stat
- Personlige eiere - Eks: Petter Stordalen
- Firmaeide eiere - Eks: Norgesgruppen eier Kiwi
- Finansielle eiere - Eks: Private banker
- Utenlandske eiere - Eks: Eier av Apple

Marx tanker om kapitalisme og eierskap

- Under kapitalismen står kampen mellom arbeidere og kapitaleiere.
- Kapitalismen skaper innovasjon, teknologisk fornyelse og en enorm økning i produksjon.
- Dette ville Marx beholde, men han ville på en annen side erstatte privat eierskap med kollektivt eierskap.

Eierskapets ressurser og betydning for vekst

For at næringslivet skal være dynamisk, nyskapende og effektivt, kreves det ulike typer eiere som fyller ulike roller.

- 1700-1800-tallets England: Eier skaffet kapital og ledet.
- 2.I.R: Kapital fra aksjeeiere og banker. Store bedrifter. Skille mellom eier og leder. Ikke så nær kontakt med bedrift.
- Små bedrifter: Eier skaffer kapital og ledet bedriften.
- Store bedrifter: Eier sitter kun i styret og tar beslutninger om kapital.

Passiv eier: Sitter ikke i styret
Aktiv eier: Sitter i styret

Ulike kategorier eiere og ulike former for eierskap

Modell for utvikling av ny teknologi overnfor eierskap:
A. Hirschmanns.

1. Exit: Kapitalmarkedsstyring. Investorer som går inn og ut av eierskapsposisjoner i kapitalmarkedet. Trekker ut aksjer som igjen fører til at bedriften får lavere markedsverdi.

2. Voice: Eierskapsstyring. Stiller krav til bedriften om å bli synlig. Mottar tilbakemelding om bedriften.

3. Loyalty: Lederskapsstyring. Overlater bedriftsavgjørelser til bedriftsledelsen. Viser tillit.

Ved å kombinere disse styringsformene får vi fem ulike kategorier for eierskap:

1. Porteføljeforvaltere - kapitalmarkedsføring
Exit: Kortsiktige eiere. Kjøp og salg av aksjer for best mulig profitt. Eks: Petroleumsfondet.

2. Kapitalaktivist - Kapitalmarkedsstyring
Exit og Voice: Langsiktig, "passiv eier". Kan delta i styret eller generalforsamlingen. Eks: Orkla.

3. Snuoperatør - eierskapsstyring

Voice: Finansiell restrukturerer. "Rovleder". Ser etter størst mulig verdiskapningspotensiale. Oppsplitting og salg. Kortsiktige og aktive. Eks: Kjell Inge Røkke.

4. Industrielle eiere - Eierskap og lederstyring

Voice og loyalt: Langsiktige, aktive eiere. Utvikling av merkevare og kompetanse er viktig. Eks: Telenor.

5. Politiske eiere - Lederskapsstyring

Loyalty: Langsiktig eier, mål i fokus - ikke lønnsomhet. Klassisk statelig eierskap eller privat eierskap. Aktiv eier. Eks: Vinmonopolet & Tine.

Privat eierskap iht kapitalisme

Kapitalisme: Et økonomisk system hvor formue og produksjonsmidler er privateid.

- Handler om privat eiendomsrett til produksjonsmidler, markedsøkonomi og lønnsarbeid.
- Knyttet til individets frihetstankegang og til økonomiske og politiske hensyn.

Kritisert ut i fra makt og fordelingshensyn

- Eks USA (mot skatt)
- Tenker kun på penger (utfallet), ikke på veien dit.
- Godene i samfunnet deles ikke automatisk.

Fordelingshensyn: Du har ansvar for din egen velferd i henhold til økonomi. Du bestemmer selv hvordan du vil ha det.

Rettfærdighet: Hvis du ikke jobber får du heller ikke "gratis" hjelp. Fattig vs rik. De rike kan blant annet betale seg frem i helsekø.

MULTINASJONALE SELSKAPER & GLOBALISERING

Globaliseringsbølger

1. Bølge: 1870-1914

- Storbritannia. Startet på grunn av sjøveiene og handelsrutene. Global handel med naboland.
- Radio, kommunikasjon og jernbane var svært sentralt for globaliseringen.
- Fast valutakurs
- Lave tollgrenser
- OL ble en følge av globaliseringen
- Penger og arbeidskraft viktig i verdensmarkedet
- Kina var "Up and coming" med ny teknologi

2. Bølge: 1944-1974

- USA ble aktuell på grunn av vellykket politikk
- Produksjon og verdenshandel økte
- Velferdsstater
- USA viktig på grunn av Marshallhjelpen. Dette satte i gang investering, produksjon og handel i verden på en ny måte.

Marshallhjelpens krav til EU

1. Ingen toll på industrivarer
 2. Forlangte at EU-landene skulle fordele pengene seg i mellom.
 3. Valutaer skulle enkelt kunne bli vekslet til en annen valuta. Dette skulle føre til effektiv og enkel handel mellom bedrifter i ulike land.
- Kina "stoppet opp" på grunn av politikken i landet. De isolerte seg og stoppet globalt samarbeid for å satse på "selvforsyning". Dette var et dumt valg.
 - Sovjet vs Vesten på grunn av 2. verdenskrig, kommunisme og USA's marshallhjelp til vesten.

3. Bølge: 1974 til d.d.

- Startet som en følge av 3.I.R
- IKT og internett ble viktig
- Handel med penger
- Silicon Valley
- Preget av økonomisk forandring frem til 2008
- Bølgene er følger av de industrielle revolusjonene
- Små land: Avhengig av globalisering for overlevelse
- Store land: Klarer seg godt selv

OLI-Paradigme

OLI = Owner, Localisation, Internalisation

Dette er en modell(analyse) for å se om det er lurt å foreta DUI og bli MNS i utlandet. Handler om etableringsfordeler.

Ownership: Analysere konkurransefordelene ved å foreta FDI/DUI i et land i henhold til teknologi og kompetanse. I India kan de f.eks være gode på én spesiell ting.

Localisation: Hvor lønnsomt er det å gå inn i et land i henhold til råvarer, lønn skatter og avgifter? Og får man lov av landets myndigheter til å etablere seg?

Internalisation: Lønner det seg å ha all makt over egen produksjon i stede for å produsere gjennom partnerskap i det aktuelle landet? F.eks i henhold til lisensiering.

FDI/DUI

FDI = Foreign Direct Investment

DUI = Direkte Utenlandsinvesteringer

Når utenlandske bedrifter kjøper aksjer i lokale selskap i et land - blir eiere, kjøper opp bedrifter eller starter nye foretak.

1. Inngående DUI: Eks Kina. Mange etablerer selskaper her fordi Kina er et lavkostnadsland.

2. Utgående DUI: Land hvor selskaper flytter sine bedrifter fra. Eks: Høykostnadsland som Norge.

Porteføljainvestering

- Finansielle investeringer
- Man er ikke involvert i selskapets prosess som ved DUI. Du har ingen makt.
- Ikke aksjemajoritet: Hvis du har det kalles det DUI hvis det er i utlandet.
- Vanlige investeringer med profitt i fokus

Vertikal DUI

- Øker verdikjeden i landet du er etablert i. Man kjøper opp underleverandører. Eks: Hvis Ford kjøper opp sauefarm for å eie hele "bilprosessen".
- Fra moderselskap i hjemland oppretter man datterselskapet i utlandet for råvareforsyninger og lignende.
- Du tjener på å eie verdikjeden selv i henhold til DUI og OLI. Eksempel to eller flere separate industrier i en verdikjede/bedrift.

Horisontal DUI

- Samarbeider/kjøper opp bedrifter i utlandet fra samme industri for å produsere det samme der.
- Kjøper produkter og tjenester fra underleverandører. F.eks Ford kan kjøpe opp Opel i et annet land og ha Ford-fabrikken lik i begge land.

INNOVASJON

Nyttige begreper

Entreprenør

Bringer nytt produkt inn på markedet.

Gründer

Lager nye produkter.

Invensjon

Oppfinnelse. Fase 1.

Innovasjon

Oppfinnelse blir kommersiell. Fase 2.

Diffusjon

"Copycat". Første tegn på suksess. Fase 3.

Kreativ ødeleggelse

Dette betyr at kriser er bra.

Fire faser i bølgeteorien

Ekspansjon(vekst), stagnasjon(stopper opp), platåfase(utjevning) og depresjonsfase(det går nedover).

Innovasjonssystem

Deler av økonomien som regelmessig produserer innovasjoner. Flere uavhengige bedrifter/næringer jobber mot nye produkter og innovasjon.

Paradigme

Dominerende. Det er en ny måte å tenke på i henhold til samfunn, økonomi og vekst.

Næringsklynger

Flere bedrifter innenfor et geografisk område. Dette skaper konkurransedyktighet og derav nye innovasjoner. F.eks: Silicon Valley.

Fleksibel spesialisering

Bedrifter innenfor et område i samme bransje. Uavhengig av hverandre, men kan likevel dra nytte av hverandre. F.eks: Silicon Valley.

Shumpeters tanker

Økonomisk vekst

Shumpeter var opptatt av hva som legger grunnlaget for økonomisk vekst. Han mente det var tre årsaker til dette.

1. Endring av produksjonsapparater = mer effektiv produksjon = lavere kostnader = økt forbruk.
2. Entreprenøren introduserte nyheter for markedet.
3. Kriser har en integrert funksjon i økonomien. Mangel på investeringsvillighet fører til stagnasjon.

Kriser har positiv betydning

Shumpeter mener det er to grunner til at kriser har en positiv betydning på lang sikt.

1. I kriser er det bedre plass i økonomien. Det er rom for forbedringer. Entreprenøren blir hørt.
2. Adgang til kapital er anderledes. Man har gjerne mindre tilgang, men staten er mer villig til å investere for å løfte økonomien.

Industrielle nettverk

- Det er en organisasjonsform og en modell på hvordan markedet fungerer.
- Vi er avhengig av hverandre.
- Hvis små bedrifter har store nettverk kan de utkonkurrere de store bedriftene med de små nettverkene.
- Det er et resultat av kompleks samhandling, tilpasninger og investeringer over tid innen og mellom selskapene i nettverket.

Bedrifter, innovasjoner og effektivitet

Det er fordeler og ulemper med begge perspektivene under, men man må prøve å finne en balanse mellom kreativitet og effektivitet. Det er dette som skaper suksess.

Statisk effektive bedrifter

- Effektive i små perioder
- Bedriftene er gode til å produsere et bestemt produkt på en bestemt måte.
- Ikke nødvendigvis effektive på lang sikt
- Fordel: Skaffer best profitt på kort sikt
- Ulempe: Lite effektivt på lang sikt. Det er ikke så lett med innovasjoner på grunn av "fast mønster".

Dynamisk effektive bedrifter

- Effektive på lang sikt
- De må være effektive, kreative og innovative
- Kommer med nye produkter når eksisterende produkter har "gått ut på dato".
- Fordel: Tjener mer på lang sikt, skaper verdier og er stabilt.
- Ulempe: Usikker fremtid. Vet ikke om innovasjon lykkes. Gir ikke avkastning i dag, men i fremtiden. F.eks: Apple.

Viktig kobling mellom bedrift og stat

- Samspillet mellom disse kan være et innovasjonssystem som fremmer landet.
- For at en bedrift skal etableres må staten være villige til å ta en risiko, noe som kan føre til økonomisk vekst.
- Staten er avhengig av bedriftene og omvendt.

INNOVASJON

Skjønne innovasjon iht. økonomi

- Vi trenger innovasjoner, invensjoner, diffusjoner og vidreutvikling for å skape økonomisk vekst.
- Innovasjoner og nyskapninger fører til høy-konjunktur, som igjen opprettholder og skaper ny økonomisk vekst.
- Bølgeteorien: Konjunktursvigninger.
Vekst - krise - vekst - krise - vekst (....)

Shumpeter 1

Entreprenøren "skapte" innovasjoner ved å gjøre produktene til gründeren kommersielle. Folk kritiserte dette fordi det er flere som er med i prosessen. 1.I.R = kriser skapte innovasjoner.

Shumpeter 2

Big business. 2.I.R. Innovasjon skjedde i bedriftene. Institusjonalisering, permanente deler av innovasjonssystemer.

Shumpeter 3

Næringsklynger. 3.I.R. IKT og kommunikasjon. Innovasjonssystemer og klynger skaper innovasjon.

Forhold mellom marked, hierarki og nettverk

Marked

- 1.I.R
- Små bedrifter
- "Den usynlige hånd"
- Fokus på pris og anbud
- Selvregulering
- Transaksjonskostnader

Hierarki

- 2.I.R
- "Den synlig hånd"
- Planøkonomi
- Tvang
- Orde
- Planlegging
- Administrasjonskostnader

Nettverk

- 3.I.R.
- Mellomstore bedrifter
- Eksterne ressurser
- "Handshake"
- Samarbeid og avtaler
- Forhandlinger og samarbeidskontrakter
- Håntrykket er en betegnelse på avtaler
- Korte og langsiktige forhandlinger

STATEN OG BEDRIFTEN

Nordiske/norske modellen

Den nordiske modellen refererer til de økonomiske og sosiale modellene.

Modellen kjennetegnes ved 6 faktorer

1. Kraftig sikkerhetsnett for arbeidsledige.
Hvis bedrifter går konkurs får man hjelp.
2. God håndhevelse av kontrakter.
3. Det er lett å drive business.
4. Lav regulering av frihandel og produktmarkeder.
5. Nært forhold mellom stat og næringsliv.
Blandingsøkonomi: høy produksjon = mest lønnsomt.
6. Velferdsstat med sterk eiendomsrett.

Kapitalisme, markedsøkonomi og rettsstatsprinsipper

Kapitalisme

Et økonomisk system hvor formue og produksjonsmidler er privateid.

Markedsøkonomi

Samfunnøkonomisk koordineringsform der markedet og fri konkurranse bestemmer priser på og fordelingen av ressurser og goder ved hjelp av markedskrefter som tilbud og etterspørsel.

Rettsstatsprinsippet

Handler om maktfordelingsprinsippet og lovgivning.

Generelt

Vi er avhengig av en kombinasjon mellom disse faktorene for å oppnå suksess!

Utviklingstrekk - Bedrift og stat

1470 - 1770

- Staten var det samme som konger. Kongene utstedte privilegier.
- Mye stat
- Merkantilisme

1770 - 1870

- L.I.R
- Lite stat & mer frihet
- Paternalisme
- Liberalisme
- Personlig kapital

1870 - 1970

- L.I.R
- Mer stat & mindre frihet
- Toll

1920 - 1939

- Proteksjonisme
- Mye stat
- Mye arbeidsledighet
- Mindre handel i utlandet

1945 - 1970

- Mindre stat internasjonalt
- GATT - Lav toll
- Lett verdenshandel
- Sterk stat innad i landene
- Liberalisering internasjonalt mellom land

1980

- Mindre stat internt og internasjonalt
- Mer frihet

2003

- Irak: Mindre stat fører til fatale konsekvenser. Blant annet korrupsjon.

2008

- Mer stat
- Finanskrisen
- Keynesianisme: Staten går inn med motkonjunkturpolitikk.

Bedrifter er avhengig av staten

- Staten legger til rette for næringslivet. De har derfor mye makt og ansvar som påvirker bedrifter.
- Staten har ansvar for: Infrastruktur, velferd, forskning, utdanning, pengepolitikk og jus.

- Staten sikrer eksternt og intern fred. De regulerer monopoler, hvem som får utøve vold og lignende. Tilknyttet dette snakker man også om eksternt og intern frihet.

Eksternt frihet handler om at bedrifter kjøper og investerer det man vil i markeder (økonomisk frihet)

Intern frihet handler om at bedrifter har frihet til å bestemme over sin egen bedrift (ansatte, produksjon og lignende).

- Staten = samspillet mellom 3 organer: Lovgivende, utøvende og dømmende makt (Maktfordelingsprinsippet).